

Lapsiasiavaltuutetun lausunto työryhmämietinnöstä koskien rikosprosessin tehostamista

Viite: VN/9791/2020

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lapsiasiavaltuutettu arvioi työryhmämietintöä yleissopimuksen näkökulmasta.

Työryhmämietinnön keskeinen sisältö

Työryhmän mietinnössä ehdotetaan muutettavaksi esitutkintalakia (805/2011) ja eräitä muita rikosprosessia koskevia lakeja. Tavoitteena on tehostaa ja nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä. Lapsiin kohdistuvat rikokset edellytettäisiin käsiteltäviksi kiireellisinä. Lähtökohdiana myös olisi, että lapsia koskevassa esitutkinnassa tutkinnan johto olisi keskitettävä riittävän osaaville tutkinnanjohtajille.

Yhteenveto lapsiasiavaltuutetun kannanotoista

- Lähtökohtaisesti kaikki mietinnössä esitetyt toimenpiteet koskien alaikäisiä ovat kannatettavia.
- Toteutuakseen esitetyt muutokset vaativat resursointia.
- Kaikkien lasten yksityisyyden suojasta tulee asianmukaisesti huolehtia prosessin kaikissa vaiheissa.
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen tavoitteena on, että lakia rikkoneiden lasten kohdalla ryhdytään muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin kunnioittaen kuitenkin oikeusturvaa ja ihmisoikeuksia.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Yleisesti mietinnöstä

Lapsiasiavaltuutettu pitää lähtökohtaisesti tervetulleina kaikkia toimia, joilla tähdätään rikosasioiden käsittelyn nopeuttamiseen ja tehostamiseen tinkimättä laadusta tai oikeusturvasta. Erityisesti lasten kannalta ehdotetut muutokset ovat kannatettavia. Mietinnössä on kiihdyttävän kattavasti taustoitettu asiaa lasten osalta.

Lapsiasiavaltuutettu pitää lain yhdenvertaisen soveltamisen sekä lapsen yksityisyyden suojan kannalta erittäin tervetulleena ja perusteltuna ehdotettua lisäystä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 6 §:ään. Kyseiseen lainkohtaan ehdotetaan muutosta, jonka nojalla myös rikosasioihin liittyvissä hakemusasioissa mahdollistetaan lapsen henkilöllisyyden salassapito, jos lapsi on asianomistajana rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa (s. 131).

Lapsiasiavaltuutettu kannattaa mietinnössä ehdotettuja lisäyksiä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 8 a §:ään sekä 5 luvun 13 §:ään. Lapsen oikeuksien tehokkaan toteutumisen kannalta on tarkoituksenmukaista, että kiireellisyys syyteratkaisun tekemisessä ja määrääjat pääkäsittelyn pitämisessä ulotetaan koskemaan myös asianomaisasemassa olevaa alaikäistä.

Jatkovalmistelussa huomioitavaa

Lapsiasiavaltuutettu pitää tervetulleina ehdotuksina sekä esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 11 §:ään ehdotettua muutosta (esitutinnan toimittaminen kiireellisenä myös silloin, kun asianomistaja on alle 18-vuotias) että esitutkintalain 4 luvun 8 §:ään ehdotettua muutosta (edunvalvojan määräämismahdollisuuden soveltamisalaa laajennettaisiin myös muihin alle 18-vuotiaisiin lapsiin kuin asianosaisiin). Kun lapsi on tekemisissä rikosoikeusjärjestelmän kanssa, ei hänen oikeuksiensa täysimääräisen turvaamisen kannalta tulisi olla väliä sillä, onko lapsi asianomistaja, todistaja, syytetty tai tuomittu. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa täten harkittavaksi jatkovalmistelussa, olisiko esitutkintalakiin tarkoituksenmukaista lisätä ilmoitusvelvollisuus myös koskien todistajana toimivan oikeuksia.

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että myös lapsen yksityisyyden suojaa kunnioitetaan riippumatta hänen asemastaan rikosprosessissa. Koska mietinnössä sivutaan käsittelyn julkisuuteen liittyviä kysymyksiä (s. 42) lapsen yksityisyyden kannalta, lapsiasiavaltuutettu ha-

luaa, vedoten YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommenttiin nro 24, tuoda esille huolensa alaikäisen rikoksentekijän yksityisyyden suojaan liittyen. Lapsiasiavaltuutettu on keväällä 2020 esittänyt oikeusministeriölle huomioita koskien alaikäisten rikoksentekijöiden yksityisyyttä ja todennut muun ohella, että mediaympäristön muuttuneen 2000-luvulla paitsi aiempaa kokonaisvaltaisemmaksi myös hallitsemattommaksi. Etenkin lapsena tehdyt rikokset voivat seurata ihmistä loppuelämän¹, jolloin ne voivat vakavasti haitata kiinnittymistä yhteiskunnan arvostamiin instituutioihin, hakeutumista erilaisiin luottamustehtäviin sekä yksilön uskoa itseensä.² Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että kaikessa jatkovalmistelussa tulee asianmukaisesti huomioida YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemykset, etenkin lasten asemasta rikosoikeusjärjestelmässä ja heidän yksityisyytensä täysi suoja.

Lapsiasiavaltuutettu pitää erittäin tervetulleena ehdotuksena, että esitutkintalain 4 luvun 7 § ulotetaan koskemaan myös tutkinnanjohtajia. Tämä oletettavasti edistäisi mietinnön tavoitteita. Lapsiasiavaltuutettu ymmärtää, että mahdollisuus osoittaa esitutkintatoimenpiteet tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille riippuu pitkälti erityisosaamista omaavan henkilöstön saatavilla olost. On kuitenkin lasten yhdenvertaisuuden ja muutenkin lapsiystävällisen ja lapsen oikeuksia kunnioittavan oikeudenkäytön kannalta tärkeää, että muotoilut³ vaihdetaan velvoittavammiksi. Ylipäätään on ensiarvoisen tärkeää, että lapsia koskevia rikosasioita hoitavat prosessin kaikissa vaiheissa niihin erikoistuneet ammattilaiset. Tämän toteutuminen vaatii asianmukaista resursointia ja koulutusta. Myös YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut erityisosaamisen tärkeyttä.⁴

Huomioiden YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemyksen lapsia koskevan rikosoikeusjärjestelmän soveltamisesta myös niihin, jotka menettelyn kestäessä täyttävät 18-vuotta⁵, ehdottaa lapsiasiavaltuutettu jatkovalmistelussa harkittavaksi, tulisiko näkemystä prosessin kiireellisyydestä näissä tilanteissa (s. 32, 129) päivittää.⁶ Kuten mietinnöstäkin käy ilmi (s. 21) on rikosoikeusprosessien pitkittyminen ollut selkeä haaste Suomessa. On lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan ongelmallista, ettei asiaa käsitellä kiireellisesti, jos erinäisistä lapsesta riippumattomista syistä johtuen syyteharkintaprosessi pitkittyy ja lapsi tulee täysikäiseksi. Syytteen vireillepanon osalta ratkaisevaa on kuitenkin asianomistajan tai vastaajan ikä asian tullessa vireille (s. 32, 129–130). Lapsen oikeuksien kunnioittamisella tai kunnioittamatta jättämisellä on usein myös pitkäkestoisia vaikutuksia aikuisuuteen, ja toisaalta YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sopimusvaltiot ovat sitoutuneet edistämään rikosoikeusjärjestelmän kanssa tekemisissä olleen lapsen yhteiskunnallista sopeutumista (40 art.). On selvää, etteivät pitkittyneet prosessit tue yhteiskunnallista sopeutumista.

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä

Lapsiasiavaltuutettu haluaa vielä jatkovalmistelun kannalta muistuttaa YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentista koskien lapsen oikeuksia rikosoikeusjärjestelmässä. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS) 40 artiklassa asetetaan tavoitteeksi, että sopimusvaltiot, mikäli mahdollista, ryhtyvät lakia rikkoneiden lasten kohdalla muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin kunnioittaen kuitenkin oikeusturvaa ja ihmisoikeuksia. YK:n lapsen oikeuksien komitea on painottanut oikeudellisiin toimenpiteisiin turvautumisen välttämistä eli diversiota, kun lapset ovat tekemisissä rikosoikeusjärjestelmän kanssa.⁷ Komitea on myös tuonut esiin diversio -lähestymistavan myönteisiä vaikutuksia lapsiin, muun muassa erilaisilta rekisterimerkinnöiltä ja leimautumiselta välttymisen.⁸ Komitea on yleisesti alleviivannut rikosoikeusjärjestelmään joutumisen haitallisuutta lapselle⁹, ja lasten kohdalla on aina muistettava LOS:n 3.1 artiklassa vahvistettu ja koko yleissopimuksen tulkintaan läpileikkaavasti vaikuttava periaate, lapsen edun ensisijaisuus. Rikosasioissa tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että rikosoikeuden perinteisten tavoitteiden, kuten torjumisen tai rankaisemisen, asemesta on painotettava kuntoutumiseen ja oikeudenmukaisuuden palauttamiseen tähtäviä tavoitteita, kun rikoksentekijät ovat lapsia.¹⁰

Jyväskylässä 29.4.2022

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Sonja Vahtera
Lakimies

---

¹ Tulee huomioida, että tutkimusten mukaan leimaamisteoria selittääkin erityisesti rikosten jatkamista ensimmäiseen rikokseen syyllistymisen jälkeen. Leimaamisteorian mukaan uusintarikollisuutta voidaan ehkäistä tukemalla rikoksentekijän sitoutumista yhteiskuntaan rikosten jälkeen esimerkiksi koulutusta, työllistymistä ja normaalia arkea tukevin toimenpitein. Ks. esim: Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018) Kriminologia. Helsinki: Gaudeamus. Kivivuori, Janne (2013) Rikollisuuden syyt. Helsinki: Nemo. Pekkarinen, Elina (2010) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto.

² Ks. Aloite alaikäisten rikoksentekijöiden henkilöllisyyden salaamisesta tuomioistuimissa sekä Journalistin ohjeissa (11.3.2020). Saatavilla: https://lapsiasia.fi/documents/25250457/50407678/Aloite_Alaik%C3%A4isten-rikollisten-yksityisyys.pdf/4f737107-8692-351a-8504-072897c89b79/Aloite_Alaik%C3%A4isten-rikollisten-yksityisyys.pdf?t=1607938249796.

---

³ Esim. (mietinnön s. 121): *"Jatkossa jos esitutkinnassa alle 18-vuotiaisiin kohdistetaan tutkintatoimenpiteitä, olisi myös tutkinnan johto mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkinnanjohtajille. Tarkoitus olisi, että jos esitutkinnassa alle 18-vuotiaisiin kohdistetaan tutkintatoimenpiteitä, sekä tällaiset esitutkintatoimenpiteet että tutkinnan johto olisi mahdollisuuksien mukaan annettu tähän tehtävään erityisesti perehtyneille esitutkintavirkamiehille."*

⁴ Ks. esim: YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä (CRC/C/GC/24), kohta 106.

⁵ *"Lapsia koskevan rikosoikeusjärjestelmän tulisi tarjota suojelua myös lapsille, jotka rikosten-tekohetkellä ovat alle 18-vuotiaita mutta täyttävät 18 vuotta oikeudenkäynnin tai rangaistuksen määräämisen aikana."* CRC/C/GC/24, kohta 31.

⁶ Mietinnössä todetaan seuraavasti: *"määräävää ei ole rikoksesta epäillyn tai rikoksen tai rikollisen teon tehneen ikä rikoksen tekohetkellä, vaan toimenpiteen suorittamisen eli säännöksen soveltamisen hetkellä"*.

⁷ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 20 (2016) lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta nuoruusiässä (CRC/C/GC/20), kohta 88.

⁸ CRC/C/GC/24, kohta 15.

⁹ CRC/C/GC/24, kohta 2.

¹⁰ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon (CRC/C/GC/14), kohta 28.